

ਪ੍ਰੀਤ ਕਥਾਵਾਂ

ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮ-ਭਾਵ ਦੇ ਜਜ਼ਬੇ ਦਾ ਲੋਕ-ਕਥਾ ਸਾਹਿਤ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰੀਤ ਕਥਾਵਾਂ ਰਾਹੀਂ ਭਰਪੂਰ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਹ ਪ੍ਰੀਤ-ਕਥਾਵਾਂ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਪੰਜਾਬੀ ਦੇ ਕਿੱਸਾ-ਸਾਹਿਤ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ-ਵਸਤੂ ਵੀ ਬਣੀਆਂ ਹਨ।

ਇਹਨਾਂ ਪ੍ਰੀਤ-ਕਥਾਵਾਂ ਦੇ ਨਿੱਕੇ-ਨਿੱਕੇ ਵੇਰਵੇ ਸਮੇਂ-ਸਮੇਂ ਬਦਲਦੇ ਰਹੇ ਹਨ। ਹਰ ਕਥਾ ਦੇ ਚੌਖਟੇ ਵਿੱਚ ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੇ ਸਮਾਜਿਕ ਤੇ ਸੱਭਿਆਚਾਰਿਕ ਰੰਗ ਵੀ ਉੱਘੜੇ ਹਨ।

ਪੰਜਾਬੀ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰੀਤ-ਕਥਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਆਦਰਸ਼ਕ ਪੰਜਾਬੀ ਗੱਭਰੂ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਮੁਟਿਆਰ ਦਾ ਜੁੱਸਾ, ਨੁਹਾਰ, ਮਚਲਦੇ ਜਜ਼ਬੇ, ਪਿਆਰ ਦੇ ਮਜੀਠੇ ਰੰਗ ਵਿੱਚ ਰੰਗੀ ਸ਼ਖ਼ਸੀਅਤ, ਆਪਣੇ ਸਾਥੀ ਲਈ ਸਭ ਕੁਝ ਨਿਛਾਵਰ ਕਰਨ ਦੀ ਭਾਵਨਾ-ਗੱਲ ਕੀ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦਾ ਰੁਮਾਂਚਿਕ ਪੱਖ ਖੂਬ ਉੱਭਰਿਆ ਹੈ।

ਹੀਰ-ਰਾਂਝਾ

ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਦਰਿਆ ਝਨਾਂ ਦੇ ਕੰਢੇ ਝੰਗ ਸਿਆਲ ਦੇ ਇੱਕ ਸਰਦਾਰ ਮਲਕ ਚੂਚਕ ਦੇ ਘਰ ਇੱਕ ਲੜਕੀ ਪੈਦਾ ਹੋਈ ਜਿਸ ਦਾ ਨਾਂ ਹੀਰ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ। ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਮਾਹੌਲ ਅਤੇ ਮਾਪਿਆਂ ਦੇ ਲਾਡ-ਪਿਆਰ ਵਿੱਚ ਪਲੀ ਹੀਰ ਏਨੀ ਸੋਹਣੀ ਸੀ ਕਿ ਉਸ ਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਦੀਆਂ ਕੰਨਸੇਆਂ ਨੇੜੇ-ਤੇੜੇ ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਗਈਆਂ।

ਇਸੇ ਇਲਾਕੇ ਵਿੱਚ ਤਖਤ ਹਜ਼ਾਰਾ ਨਾਂ ਦੇ ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਚੌਧਰੀ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ ਜਿਸ ਦੇ ਅੱਠ ਪੁੱਤਰ ਸਨ। ਇਹਨਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਸਭ ਤੋਂ ਛੋਟਾ ਰਾਂਝਾ ਸੀ। ਉਹ ਅਜੇ ਅਣਵਿਆਹਿਆ ਸੀ। ਪਿਤਾ ਦੀ ਮੌਤ ਤੋਂ ਪਿੱਛੋਂ ਭਰਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਜ਼ਮੀਨ ਦੀ ਵੰਡ-ਵੰਡਾਈ ਉੱਤੇ ਝਗੜਾ ਹੋ ਗਿਆ। ਰਾਂਝੇ ਨੂੰ ਸਭ ਤੋਂ ਮਾੜੀ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇ ਦਿੱਤੀ ਗਈ। ਰਾਂਝਾ ਆਪਣੇ ਭਰਾਵਾਂ ਦੇ ਇਸ ਵਿਹਾਰ ਤੋਂ ਦੁਖੀ ਸੀ। ਬਲਦੀ ਉੱਤੇ ਭਾਬੀਆਂ ਨੇ ਇਸ ਤਾਹਨੇ ਨੇ ਤੇਲ ਦਾ ਕੰਮ ਕੀਤਾ, "ਜਾਹ ਦੇਖਾਂਗੇ ਜਦੋਂ ਤੂੰ ਸਿਆਲਾਂ ਦੀ ਹੀਰ ਵਿਆਹ ਲਿਆਵੇਂਗਾ"। ਉਹ ਇਸ ਤੋਂ ਅਤਿਅੰਤ ਨਿਰਾਸ਼ ਹੋ ਕੇ ਆਪਣਾ ਪਿੰਡ ਛੱਡ ਤੇ ਤੁਰ ਪਿਆ। ਅੱਗੇ ਉਸ ਤੇ ਰਾਹ ਵਿੱਚ ਝਨਾਂ ਦਰਿਆ ਪੈਂਦਾ ਸੀ। ਬਿਨ੍ਹਾਂ ਬੇੜੀਆਂ ਤੋਂ ਇਸ ਨੂੰ ਪਾਰ ਕਰਨਾ ਬਹੁਤ ਮੁਸ਼ਕਲ ਸੀ। ਸਬੱਬ ਨੂੰ ਉੱਥੇ ਹੀਰ ਦੀ ਬੜੀ ਖੜ੍ਹੀ ਸੀ। ਰਾਂਝਾ ਉਸ ਬੇੜੀ ਵਿੱਚ ਚੜ੍ਹ ਗਿਆ। ਇਸ ਬੇੜੀ ਵਿੱਚ ਹੀਰ ਦਾ ਸੁੰਦਰ ਤੇ ਅਰਾਮਦਾਇਕ ਪਲੰਘ ਵੀ ਸੀ। ਰਾਂਝੇ ਦਾ ਇਸ ਪਲੰਘ ਉੱਤੇ ਲੇਟ ਕੇ ਵੇਖਣ ਨੂੰ ਜੀਅ ਕੀਤਾ। ਉਹ ਸਫ਼ਰ ਕਰ ਕੇ ਏਨਾ ਥੱਕਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ ਕਿ ਪਲੰਘ ਉੱਤੇ ਲੇਟਦਿਆਂ ਹੀ ਉਸ ਨੂੰ ਗੂੜ੍ਹੀ ਨੀਂਦ ਆ ਗਈ। ਉੱਧਰ ਕਿਸੇ ਨੇ ਹੀਰ ਨੂੰ ਜਾ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਉਸ ਦੇ ਪਲੰਘ ਤੇ ਕੋਈ ਅਜਨਬੀ ਸੁੱਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਹੀਰ ਭਰੀ-ਪੀਤੀ ਆਪਣੀ ਬੇੜੀ ਕੋਲ ਪਹੁੰਚੀ ਤੇ ਕੜਕਦੀ ਹੋਈ ਰਾਂਝੇ ਨੂੰ ਛਮਕਾਂ ਨਾਲ ਮਾਰਨ ਲੱਗੀ। ਜਿਉਂ ਹੀ ਰਾਂਝੇ ਦੀ ਜਾਗ ਖੁੱਲ੍ਹੀ, ਉਸ ਨੇ ਹੀਰ ਵੱਲ ਉੱਠ ਕੇ ਤੱਕਿਆ।

ਇਸ ਪਹਿਲੀ ਤੱਕਣੀ ਵਿੱਚ ਹੀ ਦੇਵੇਂ ਪ੍ਰੇਮ-ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਬੱਝ ਗਏ। ਹੀਰ ਨੇ ਰਾਂਝੇ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਨੇੜੇ ਰੱਖਣ ਲਈ ਆਪਣੇ ਪਿਓ ਕੋਲ ਮੱਝਾਂ ਦੇ ਚਾਰੂ ਵਜੋਂ ਨੈਕਰੀ ਦਿਵਾ ਦਿੱਤੀ। ਹੁਣ ਉਹ ਚੋਰੀ-ਚੋਰੀ ਇੱਕ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਮਿਲਦੇ। ਰਾਂਝਾ ਬਾਰਾਂ ਸਾਲ ਹੀਰ ਦੇ ਪਿਓ ਦੀਆਂ ਮੱਝਾਂ ਚਾਰਦਾ ਰਿਹਾ। ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਆਪਸੀ ਪ੍ਰੇਮ ਦੀ ਚਰਚਾ ਸਾਰੇ ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਫੈਲ ਗਈ। ਹੀਰ ਦੇ ਪਿਓ ਨੇ ਹੁਸ਼ਿਆਰੀ ਵਰਤ ਕੇ ਹੀਰ ਦਾ ਵਿਆਹ ਰੰਗਪੁਰ ਖੇੜਿਆਂ ਦੇ ਸੈਦੇ ਨਾਲ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਰਾਂਝਾ ਬੜਾ ਨਿਰਾਸ਼ ਹੋਇਆ। ਰਾਂਝੇ ਨੇ ਹੀਰ ਨੂੰ ਉਹਦੇ ਸਹੁਰੇ ਪਿੰਡ ਜਾ ਕੇ ਮਿਲਨ ਦੀ ਤਰਕੀਬ ਸੋਚੀ। ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਨੇ ਬਾਲਨਾਥ ਨਾਂ ਦੇ ਜੋਗੀ ਤੋਂ ਜੋਗ-ਧਾਰਨ ਕਰ ਲਿਆ ਅਤੇ ਜੋਗੀ ਬਣ ਕੇ ਰੰਗਪੁਰ ਨੂੰ ਤੁਰ ਪਿਆ।

ਹੀਰ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਪਤੀ ਸੈਦਾ ਬਿਲਕੁਲ ਹੀ ਪ੍ਰਵਾਨ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਉਸ ਦਾ ਇਹ ਵਿਆਹ ਉਸ ਦੀ ਇੱਛਾ ਦੇ ਖ਼ਿਲਾਫ਼ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਸਹੁਰੇ ਘਰ ਵਿੱਚ ਉਸ ਦੀ ਇੱਕ ਨਣਾਨ ਸਹਿਤੀ ਸੀ। ਉਹ ਮੁਰਾਦ ਨਾਂ ਦੇ ਕਿਸੇ ਬਲੇਚ ਨੂੰ ਪਿਆਰ ਕਰਦੀ ਸੀ। ਛੇਤੀ ਹੀ ਹੀਰ ਅਤੇ ਸਹਿਤੀ ਇੱਕ-ਦੂਜੇ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਮਨ ਦਾ ਭੇਤ ਸਾਂਝਾ ਕਰਨ ਲੱਗੀਆਂ। ਇਸ ਉਪਰੰਤ ਹੀਰ ਜੋਗੀ ਬਣੇ ਰਾਂਝੇ ਨੂੰ ਸਹਿਤੀ ਰਾਹੀਂ ਮਿਲਨ ਲੱਗੀ। ਕੁਝ ਸਮੇਂ ਪਿੱਛੋਂ ਸਹਿਤੀ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਨਾਲ ਹੀਰ, ਤੇ ਰਾਂਝਾ ਰੰਗਪੁਰ ਤੋਂ ਭੱਜ ਗਏ।

ਪਤਾ ਲੱਗਣ ਉੱਤੇ ਰੰਗਪੁਰ ਖੇੜਿਆਂ ਦੇ ਬੰਦੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਫੜਨ ਲਈ ਦੌੜੇ। ਅਖੀਰ ਨੂੰ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਪਿੱਛਾ ਕਰਦੀਆਂ ਇਸ ਪ੍ਰੇਮੀ-ਜੋੜੀ ਨੂੰ ਫੜ ਲਿਆ। ਤਦ ਇਹ ਮਾਮਲਾ ਕੋਟਕਬੂਲੇ ਦੇ ਕਾਜ਼ੀ ਕੋਲ ਗਿਆ। ਉਸ ਨੇ ਦੋਹਾਂ ਧਿਰਾਂ ਨੂੰ ਸੁਣਨ ਪਿੱਛੋਂ ਫੈਸਲਾ ਹੀਰ-ਰਾਂਝੇ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਕਰ ਦਿੱਤਾ।

ਇਕ ਰਵਾਇਤ ਅਨੁਸਾਰ ਇਸ ਪਿੱਛੋਂ ਹੀਰ ਤੇ ਰਾਂਝਾ ਚੂਚਕ ਕੋਲ ਆ ਗਏ। ਫਿਰ ਹੀਰ ਦੇ ਮਾਪਿਆਂ ਦੀ ਸਹਿਮਤੀ ਪਿੱਛੋਂ ਸੁਖੀ-ਸੁਖੀ ਵੱਸਣ ਲੱਗੇ।

ਦੂਜੀ ਰਵਾਇਤ ਅਨੁਸਾਰ ਜਦੋਂ ਇਹ ਜੋੜੀ ਹੀਰ ਦੇ ਮਾਪਿਆਂ ਕੋਲ ਪਹੁੰਚੀ ਤਾਂ ਉੱਥੇ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰੀਤ ਗੁੱਝੀ ਚਾਲ ਦੀ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੋ ਗਈ। ਹੀਰ ਦੇ ਮਾਪਿਆਂ ਨੇ ਮਚਲੇ ਹੋ ਕੇ ਰਾਂਝੇ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਹ ਬਾਕਾਇਦਾ ਜੰਝ ਲੈ ਕੇ ਹੀਰ ਨੂੰ ਵਿਆਹ ਕੇ ਲੈ ਜਾਵੇ। ਰਾਂਝਾ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਗੱਲ ਮੰਨ ਕੇ ਆਪਣੇ ਪਿੰਡ ਵਿਆਹ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰਨ ਲਈ ਚਲਾ ਗਿਆ। ਪਿੱਛੋਂ ਹੀਰ ਦੇ ਮਾਪਿਆਂ ਨੇ ਹੀਰ ਨੂੰ ਮਨ-ਘੜਤ ਇਹ ਗੱਲ ਦੱਸੀ ਕਿ ਰਾਂਝੇ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਨੇ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਇਹ ਸੁਣ ਕੇ ਹੀਰ ਬੇਹੋਸ਼ ਹੋ ਗਈ। ਤਦ ਹੀਰ ਦੇ ਚਾਚੇ ਕੈਦੋਂ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਜ਼ਹਿਰ ਪਿਆ ਦਿੱਤਾ। ਉੱਧਰ ਹੀਰ ਦੀ ਮੌਤ ਦੀ ਖ਼ਬਰ ਸੁਣ ਕੇ ਰਾਂਝੇ ਨੇ ਵੀ ਪ੍ਰਾਣ ਤਿਆਗ ਦਿੱਤੇ।

ਵਸਤੂਨਿਸ਼ਠ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਉੱਤਰ

ਪ੍ਰ-1 ਹੀਰ ਰਾਂਝਾ ਕਿਸ ਵੰਨਗੀ ਦੀ ਕਥਾ ਹੈ?

ਉ- ਪ੍ਰੀਤ ਕਥਾ।

ਪ੍ਰ-2 ਹੀਰ ਕਿਸ ਦੀ ਬੇਟੀ ਸੀ?

ਉ- ਮਲਕ ਚੂਚਕ ਦੀ।

ਪ੍ਰ-3 ਹੀਰ ਦਾ ਪੇਕਾ ਪਿੰਡ ਕਿਹੜਾ ਸੀ?

ਉ- ਝੰਗ ਸਿਆਲ।

ਪ੍ਰ-4 ਹੀਰ ਰਾਂਝੇ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਵਿੱਚ ਕਿਹੜੇ ਦਰਿਆ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਆਇਆ ਹੈ?

ਉ- ਝਨਾਂ ਦਰਿਆ।

ਪ੍ਰ-5 ਮਲਕ ਚੂਚਕ ਦੀ ਧੀ ਦਾ ਕੀ ਨਾਮ ਸੀ?

ਉ- ਹੀਰ।

ਪ੍ਰ-6 ਮੌਜੂ ਕਿੱਥੋਂ ਦਾ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਸੀ?

ਉ- ਤਖ਼ਤ ਹਜ਼ਾਰੇ ਦਾ।

ਪ੍ਰ-7 ਰਾਂਝੇ ਦਾ ਪਿਤਾ ਦਾ ਕੀ ਨਾਮ ਸੀ?

ਉ- ਮੌਜੂ।

ਪ੍ਰ-8 ਮੌਜੂ ਦੇ ਕਿੰਨੇ ਪੁੱਤਰ ਸਨ?

ਉ- ਅੱਠ।

ਪ੍ਰ-9 ਹੀਰ ਦਾ ਕਿਸ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਸੀ?

ਉ- ਰਾਂਝੇ ਨਾਲ।

ਪ੍ਰ-10 ਭਾਬੀਆਂ ਨੇ ਰਾਂਝੇ ਨੂੰ ਕੀ ਤਾਹਨਾ ਮਾਰਿਆ?

ਉ- ਹੀਰ ਨੂੰ ਵਿਆਹ ਕੇ ਲਿਆਉਣ ਦਾ।

ਪ੍ਰ-11 ਰਾਂਝਾ ਕਿਸ ਦੇ ਪਲੰਘ ਤੇ ਸੌ ਗਿਆ ਸੀ?

ਉ- ਹੀਰ ਦੇ।

ਪ੍ਰ-12 ਹੀਰ ਤੇ ਰਾਂਝੇ ਦਾ ਪਿਆਰ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੋਇਆ?

ਉ- ਪਹਿਲੀ ਤੱਕਣੀ ਵਿੱਚ।

ਪ੍ਰ-13 ਹੀਰ ਨੇ ਰਾਂਝੇ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਪਿਤਾ ਤੋਂ ਕਿਹੜੀ ਨੈਕਰੀ ਦਵਾਈ?

ਉ- ਮੱਝਾਂ ਦਾ ਚਾਰੂ ਦੀ।

ਪ੍ਰ-14 ਰਾਂਝੇ ਨੇ ਕਿੰਨੇ ਸਾਲ ਮੱਝਾਂ ਚਾਰੀਆਂ?

ਉ- ਬਾਰ੍ਹਾਂ ਸਾਲ।

ਪ੍ਰ-15 ਹੀਰ ਦਾ ਵਿਆਹ ਕਿੱਥੇ ਤੇ ਕਿਸ ਨਾਲ ਹੋਇਆ?

ਉ- ਰੰਗਪੁਰ ਖੇੜੇ, ਸੈਦੇ ਨਾਲ।

ਪ੍ਰ-16 ਰਾਂਝੇ ਨੇ ਜੋਗ ਕਿਸ ਤੋਂ ਧਾਰਨ ਕੀਤਾ?

ਉ- ਜੋਗੀ ਬਾਲਨਾਥ ਤੋਂ।

ਪ੍ਰ-17 ਰਾਂਝੇ ਨੇ ਜੋਗ ਕਿਉਂ ਧਾਰਨ ਕੀਤਾ?

ਉ- ਹੀਰ ਨੂੰ ਮਿਲਨ ਲਈ।

ਪ੍ਰ-18 ਰਾਂਝਾਂ ਹੀਰ ਨੂੰ ਮਿਲਨ ਲਈ ਕਿਹੜੇ ਭੇਸ ਵਿੱਚ ਹੀਰ ਦੇ ਪਿੰਡ ਪੁੱਜਾ?

ਉ- ਜੋਗੀ ਦੇ ਭੇਸ ਵਿੱਚ।

ਪ੍ਰ-19 ਹੀਰ ਦਾ ਨਨਾਣ ਦਾ ਨਾਮ ਕੀ ਸੀ?

ਉ- ਸਹਿਤੀ।

ਪ੍ਰ-20 ਸਹਿਤੀ ਦਾ ਕਿਸ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਸੀ?

ਉ- ਮੁਰਾਦ ਬਲੇਚ ਨਾਲ।

ਪ੍ਰ-21 ਜਦੋਂ ਰਾਂਝਾ ਜੋਗੀ ਭੇਸ ਵਿੱਚ ਹੀਰ ਨੂੰ ਭਜਾ ਕੇ ਲੈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਹੀਰ ਦੇ ਸਹੁਰੇ ਦੋਵਾਂ ਨੂੰ ਫੜ ਕੇ ਕਿਸ ਕੋਲ ਪੇਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਨ?

ਉ- ਕੋਟਕਬੂਲੇ ਦੇ ਕਾਜ਼ੀ ਕੋਲ।

ਪ੍ਰ-22 ਕੋਟਕਬੂਲੇ ਦੇ ਕਾਜ਼ੀ ਨੇ ਕਿਸ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਫ਼ੈਸਲਾ ਕੀਤਾ?

ਉ- ਹੀਰ ਰਾਂਝੇ ਦੇ।

ਪ੍ਰ-23 ਹੀਰ ਨੂੰ ਜ਼ਹਿਰ ਕਿਸ ਨੇ ਦਿੱਤਾ?

ਉ- ਉਸ ਦੇ ਚਾਚੇ ਕੈਦੋਂ ਨੇ।

ਪ੍ਰ-24 ਰਾਂਝੇ ਨੇ ਕਿਸ ਦੀ ਮੌਤ ਦੀ ਖ਼ਬਰ ਸੁਣ ਕੇ ਪ੍ਰਾਣ ਤਿਆਗੇ ਦਿੱਤੇ?

ਉ- ਹੀਰ ਦੀ।

ਪ੍ਰ-25 ਹੀਰ ਰਾਂਝੇ ਦੀ ਇਸ ਕਹਾਣੀ ਨੂੰ ਆਧਾਰ ਬਣਾ ਕੇ ਕਿਸ ਕਿੱਸਾਕਾਰ ਨੇ ਸ਼ਾਹਕਾਰ ਕਿੱਸਾ ਹੀਰ ਰਾਂਝਾ ਲਿਖਿਆ?

ਉ- ਵਾਰਿਸ ਸ਼ਾਹ ਨੇ।

ਮਿਰਜ਼ਾ-ਸਾਹਿਬਾਂ

ਖੀਵੇ ਮਾਹਣੀ ਦੇ ਸਰਦਾਰ ਖੀਵੇ ਖ਼ਾਨ ਦੀ ਇੱਕ ਧੀ ਸੀ। ਉਸ ਦਾ ਨਾਂ ਸਾਹਿਬਾਂ ਸੀ। ਇਸ ਪ੍ਰੀਤ-ਕਹਾਣੀ ਦਾ ਨਾਇਕ ਮਿਰਜ਼ਾ ਦਾਨਾਬਾਦ ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਵੰਝਲ ਨਾਂ ਦੇ ਵਿਅਕਤੀ ਦੇ ਘਰ ਜੰਮਿਆ। ਸਾਹਿਬਾਂ ਰਿਸ਼ਤੇ ਵਿੱਚ ਮਿਰਜ਼ੇ ਦੇ ਮਾਮੇ ਦੀ ਧੀ ਸੀ। ਸਾਹਿਬਾਂ ਕੁਝ ਵੱਡੀ ਹੋਈ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਪਿੰਡ ਦੀ ਮਸੀਤ ਵਿੱਚ ਪੜ੍ਹਨੇ ਪਾਇਆ ਗਿਆ। ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਮਿਰਜ਼ੇ ਦੇ ਬਚਪਨ ਸਮੇਂ ਹੀ ਉਸ ਦੇ ਸਿਰ ਤੋਂ ਪਿਓ ਦਾ ਸਾਇਆ ਉੱਠ ਗਿਆ ਸੀ। ਸ਼ਾਇਦ ਇਸੇ ਕਾਰਨ ਉਸ ਨੂੰ ਉਸ ਦੇ ਨਾਨਕੇ-ਘਰ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ।

ਨਾਨਕੇ-ਘਰ ਰਹਿੰਦਿਆਂ ਮਿਰਜ਼ਾ ਵੀ ਮਸੀਤ ਵਿੱਚ ਪੜ੍ਹਨ ਲਈ ਜਾਣ ਲੱਗਿਆ। ਮਸੀਤ ਵਿੱਚ ਇਕੱਠੇ ਪੜ੍ਹਦਿਆਂ ਮਿਰਜ਼ੇ ਤੇ ਸਾਹਿਬਾਂ ਦਾ ਆਪਸੀ ਲਗਾਅ ਹੋ ਗਿਆ। ਜਵਾਨੀ ਦੀ ਦਹਿਲੀਜ਼ ਤੇ ਪੈਰ ਧਰਦਿਆਂ ਹੀ ਇਹ ਲਗਾਅ ਗੂੜ੍ਹੀ ਪ੍ਰੀਤ ਦਾ ਰੂਪ ਧਾਰਨ ਕਰ ਗਿਆ। ਛੇਤੀ ਹੀ ਇਸ ਪ੍ਰੀਤ ਕਹਾਣੀ ਦੀ ਚਰਚਾ ਹੋਣ ਲੱਗੀ। ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਮਿਰਜ਼ਾ ਆਪਣੇ ਪਿੰਡ

ਦਾਨਾਬਾਦ ਵਾਪਸ ਆ ਗਿਆ। ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਸਾਹਿਬਾਂ ਦੇ ਮਾਪਿਆਂ ਨੇ ਉਸ ਦਾ ਵਿਆਹ ਚੰਧੜ ਖਾਨਦਾਨ ਦੇ ਇੱਕ ਗੱਭਰੂ ਨਾਲ ਤੈਅ ਕਰ ਦਿੱਤਾ।

ਚੰਧੜਾਂ ਦੀ ਜੰਝ ਢੁੱਕਣ ਵਾਲੀ ਸੀ। ਸਾਹਿਬਾਂ ਇਸ ਵਿਆਹ ਲਈ ਰਾਜ਼ੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਇਸ ਲਈ ਉਸ ਨੇ ਕਰਮੂ ਨਾਂ ਦੇ ਇੱਕ ਵਿਅਕਤੀ ਰਾਹੀਂ ਮਿਰਜ਼ੇ ਨੂੰ ਦਾਨਾਬਾਦ ਸੁਨੇਹਾ ਭੇਜਿਆ। ਸੁਨੇਹੇ ਵਿੱਚ ਮਿਰਜ਼ੇ ਨੂੰ ਤਤਕਾਲ ਸਾਹਿਬਾਂ ਕੋਲ ਪਹੁੰਚਣ ਲਈ ਕਿਹਾ ਗਿਆ।

ਸਾਹਿਬਾਂ ਦਾ ਸੁਨੇਹਾ ਮਿਲਦਿਆਂ ਹੀ ਮਿਰਜ਼ਾ ਤਿਆਰ ਹੋ ਗਿਆ। ਉਸ ਦੇ ਘਰਦਿਆਂ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਰੋਕਿਆ, ਬਹੁਤ ਸਮਝਾਇਆ ਪਰ ਮਿਰਜ਼ਾ ਸਾਹਿਬਾਂ ਕੋਲ ਜਾਣ ਲਈ ਢਿੱਡ ਸੀ। ਉਹ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਢਿੱਲ ਤੋਂ ਆਪਣੀ ਬੱਕੀ ਉੱਤੇ ਸਵਾਰ ਹੋ ਕੇ ਵਾਹੋ-ਦਾਹੀ ਸਾਹਿਬਾਂ ਦੇ ਪਿੰਡ ਪਹੁੰਚ ਗਿਆ। ਉੱਥੇ ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੀ ਮਾਸੀ ਬੀਬੇ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਸਾਹਿਬਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਪਹੁੰਚਣ ਦੀ ਖਬਰ ਦਿੱਤੀ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਮਿਰਜ਼ਾ ਅਤੇ ਸਾਹਿਬਾਂ ਨੇ ਵਿਆਹ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਨੱਠ ਜਾਣ ਦਾ ਮਤਾ ਪਕਾ ਲਿਆ।

ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਮਿਰਜ਼ਾ, ਸਾਹਿਬਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਬੱਕੀ ਉੱਤੇ ਬਿਠਾ ਕੇ ਹਵਾ ਹੋ ਗਿਆ। ਛੇਤੀ ਹੀ ਉਹ ਪਿੰਡ ਤੋਂ ਕਾਫ਼ੀ ਦੂਰ ਚਲੇ ਗਏ। ਤਦ ਕੁਝ ਸਫ਼ਰ ਦੀ ਥਕਾਵਟ ਕਾਰਨ ਅਤੇ ਕੁਝ ਨਿਸ਼ਚਿੰਤ ਹੋ ਜਾਣ ਕਾਰਨ ਮਿਰਜ਼ਾ ਇੱਕ ਜੰਡ ਦੇ ਹੇਠਾਂ ਅਰਾਮ ਕਰਨ ਲਈ ਰੁਕ ਗਿਆ। ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੀ ਬੱਕੀ ਨੇੜੇ ਹੀ ਬੰਨ੍ਹ ਦਿੱਤੀ। ਤੀਰਾਂ ਦਾ ਭੱਥਾ ਨੇੜੇ ਰੱਖ ਲਿਆ। ਪਲਾਂ ਵਿੱਚ ਉਹ ਗੂੜ੍ਹੀ ਨੀਂਦ ਸੌ ਗਿਆ। ਸਾਹਿਬਾਂ ਉਸ ਦੇ ਸਿਰ੍ਹਾਣੇ ਜਾਗਦੀ ਬੈਠੀ ਰਹੀ।

ਓਧਰ ਇਹ ਗੱਲ ਛੁਪੀ ਨਾ ਰਹੀ ਕਿ ਮਿਰਜ਼ਾ ਸਾਹਿਬਾਂ ਨੂੰ ਉਧਾਲ ਕੇ ਲੈ ਗਿਆ ਹੈ। ਤਦ ਸਿਆਲ ਤੇ ਚੰਧੜ ਅਰਥਾਤ ਸਾਹਿਬਾਂ ਦੇ ਪੇਕੇ ਤੇ ਸਹੁਰੇ ਘਰ ਦੇ ਬੰਦੇ ਮਿਰਜ਼ੇ ਅਤੇ ਸਾਹਿਬਾਂ ਦਾ ਪਿੱਛਾ ਕਰਨ ਲੱਗੇ। ਸਾਹਿਬਾਂ ਨੂੰ ਪਿੱਛਾ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਦਾ ਡਰ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ ਉਸ ਨੇ ਮਿਰਜ਼ੇ ਨੂੰ ਜਗਾਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਪਰ ਮਿਰਜ਼ੇ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਤਾਕਤ ਉੱਤੇ ਅੰਨ੍ਹਾ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਸੀ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਉਸ ਨੇ ਸਾਹਿਬਾਂ ਦੀ ਗੱਲ ਨੂੰ ਗੌਲਿਆ ਤੱਕ ਨਾ ਅਤੇ ਸੁੱਤਾ ਰਿਹਾ।

ਸਿਆਲ ਅਤੇ ਚੰਧੜਾਂ ਦੀ ਧਾੜ ਅਖੀਰ ਖੁਰਾ ਨੱਪਦੀ ਹੋਈ ਉਸ ਜੰਡ ਦੇ ਨੇੜੇ ਪਹੁੰਚ ਗਈ ਜਿੱਥੇ ਮਿਰਜ਼ਾ ਸੁੱਤਾ ਪਿਆ ਸੀ।

ਸਾਹਿਬਾਂ ਨੂੰ ਫ਼ਿਕਰ ਹੋਇਆ ਕਿ ਜੇ ਮਿਰਜ਼ਾ ਤੀਰਬਾਜ਼ੀ ਕਰੇਗਾ ਤਾਂ ਉਸ ਦੇ ਭਰਾਵਾਂ ਦਾ ਨੁਕਸਾਨ ਹੋਵੇਗਾ। ਉਸ ਲਈ ਉਸ ਨੇ ਮਿਰਜ਼ੇ ਦਾ ਤੀਰਾਂ ਵਾਲਾ ਭੱਥਾ ਅਤੇ ਕਮਾਨ ਜੰਡ ਉੱਤੇ ਟੰਗ ਦਿੱਤੇ। ਏਨੇ ਨੂੰ ਪਿੱਛਾ ਕਰਦੀ ਆਉਂਦੀ ਵਾਹਰ ਨੇ ਮਿਰਜ਼ੇ ਨੂੰ ਆ ਘੇਰਿਆ। ਨਿਹੱਥਾ ਅਤੇ ਇਕੱਲਾ ਮਿਰਜ਼ਾ ਸਿਆਲਾਂ ਅਤੇ ਚੰਧੜਾਂ ਦੇ ਹਮਲੇ ਅੱਗੇ ਟਿਕ ਨਾ ਸਕਿਆ। ਮਿਰਜ਼ਾ ਜੰਡ ਦੇ ਹੇਠਾਂ ਮਾਰਿਆ ਗਿਆ।

ਵਸਤੂਨਿਸ਼ਠ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਉੱਤਰ

ਪ੍ਰ-1 ਖੀਵਾ ਖਾਨ ਕਿੱਥੋਂ ਦਾ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਸੀ

ਉ- ਖੀਵਾ ਮਾਹਈ ਦਾ।

ਪ੍ਰ-2 ਖੀਵਾ ਖਾਨ ਦੀ ਧੀ ਦਾ ਨਾਂ ਕੀ ਸੀ

ਉ- ਸਾਹਿਬਾਂ।

ਪ੍ਰ-3 ਮਿਰਜ਼ੇ ਦੇ ਪਿਤਾ ਦਾ ਨਾਂ ਕੀ ਸੀ

ਉ- ਵੰਝਲਾ।

ਪ੍ਰ-4 ਮਿਰਜ਼ੇ ਦਾ ਪਿੰਡ ਦਾ ਕੀ ਨਾਮ ਸੀ

ਉ- ਦਾਨਾਬਾਦ।

ਪ੍ਰ-5 ਮਿਰਜ਼ੇ ਦੇ ਬਚਪਨ ਸਮੇਂ ਹੀ ਕਿਸ ਦਾ ਸਾਇਆ ਉਸ ਦੇ ਸਿਰ ਤੋਂ ਉੱਠ ਗਿਆ ਸੀ

ਉ- ਪਿਓ ਦਾ।

ਪ੍ਰ-6 ਪਿਤਾ ਦੀ ਮੌਤ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਮਿਰਜ਼ਾ ਕਿੱਥੇ ਰਹਿਣ ਲੱਗਿਆ

ਉ- ਨਾਨਕਾ ਪਿੰਡ।

ਪ੍ਰ-7 ਨਾਨਕੇ ਪਿੰਡ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਮਿਰਜ਼ਾ ਕਿੱਥੇ ਪੜ੍ਹਨ ਜਾਣ ਲੱਗਿਆ

ਉ- ਮਸੀਤ ਵਿੱਚ।

ਪ੍ਰ-8 ਮਿਰਜ਼ਾ ਤੇ ਸਾਹਿਬਾਂ ਦਾ ਪਿਆਰ ਕਿੱਥੇ ਪਿਆ

ਉ- ਮਸੀਤ ਵਿੱਚ।

ਪ੍ਰ-9 ਮਿਰਜ਼ਾ ਤੇ ਸਾਹਿਬਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰੀਤ ਦਾ ਚਰਚਾ ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਮਿਰਜ਼ਾ ਨਾਨਕੇ ਪਿੰਡ ਤੋਂ ਕਿੱਥੇ ਆ ਕੇ ਰਹਿਣ ਲੱਗਾ

ਉ- ਆਪਣੇ ਪਿੰਡ ਦਾਨਾਬਾਦ।

ਪ੍ਰ-10 ਸਾਹਿਬਾਂ ਦੇ ਮਾਪਿਆਂ ਨੇ ਉਸ ਦਾ ਵਿਆਹ ਕਿਸ ਨਾਲ ਤੈਅ ਕੀਤਾ

ਉ- ਚੰਧੜ ਖਾਨਦਾਨ ਦੇ ਗੱਭਰੂ ਨਾਲ।

ਪ੍ਰ-11 ਸਾਹਿਬਾਂ ਨੇ ਮਿਰਜ਼ੇ ਨੂੰ ਕਿਸ ਹੱਥ ਆਪਣੇ ਵਿਆਹ ਦਾ ਸੁਨੇਹਾ ਭੇਜਿਆ

ਉ- ਕਰਮੂ ਦੇ।

ਪ੍ਰ-12 ਮਿਰਜ਼ੇ ਦੀ ਮਾਸੀ ਦਾ ਨਾਂ ਕੀ ਸੀ

ਉ- ਬੀਬੇ।

ਪ੍ਰ-13 ਮਿਰਜ਼ਾ ਸਾਹਿਬਾਂ ਨੂੰ ਕਿਸ ਉੱਪਰ ਉਧਾਲ ਕੇ ਲੈ ਗਿਆ

ਉ- ਬੱਕੀ ਉੱਤੇ।

ਪ੍ਰ-14 ਮਿਰਜ਼ੇ ਦੇ ਸਿਆਲ ਪਹੁੰਚਣ ਦੀ ਖ਼ਬਰ ਸਾਹਿਬਾਂ ਨੂੰ ਕਿਸ ਨੇ ਦਿੱਤੀ

ਉ- ਬੀਬੇ ਮਿਰਜ਼ੇ ਦੀ ਮਾਸੀ ਨੇ।

ਪ੍ਰ-15 ਸਾਹਿਬਾਂ ਨੂੰ ਉਧਾਲ ਕੇ ਲਿਜ਼ਾਦਾ ਮਿਰਜ਼ਾ ਥਕਾਵਟ ਕਾਰਨ ਕਿੱਥੇ ਸੌਂ ਗਿਆ

ਉ- ਜੰਡ ਥੱਲੇ।

ਪ੍ਰ-16 ਮਿਰਜ਼ਾ ਸਾਹਿਬਾਂ ਦਾ ਪਿੱਛਾ ਕੌਣ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ

ਉ- ਚੰਧੜ ਕੇ ਸਿਆਲ

ਪ੍ਰ-17 ਮਿਰਜ਼ੇ ਦਾ ਤੀਰਾਂ ਵਾਲਾ ਭੱਥਾ ਤੇ ਕਮਾਨ ਸਾਹਿਬਾਂ ਨੇ ਕਿੱਥੇ ਟੰਗ ਦਿੱਤਾ

ਉ- ਜੰਡ ਉੱਤੇ।

ਪ੍ਰ-18 ਮਿਰਜ਼ਾ ਸਾਹਿਬਾਂ ਦੇ ਉਠਾਉਣ ਤੇ ਸੁੱਤਾ ਕਿਉਂ ਨਾ ਉੱਠਿਆ

ਉ- ਤਾਕਤ ਤੇ ਹੰਕਾਰ ਕਾਰਨ

ਪ੍ਰ-19 ਸਾਹਿਬਾਂ ਨੇ ਤੀਰ ਦਾ ਭੱਥਾ ਤੇ ਕਮਾਨ ਜੰਡ ਤੇ ਕਿਸ ਡਰੋਂ ਟੰਗ ਦਿੱਤੇ

ਉ- ਭਰਾਵਾਂ ਦੇ ਨੁਕਸਾਨ ਦੇ ਡਰੋਂ।

ਪ੍ਰ-20 ਮਿਰਜ਼ਾ ਚੰਧੜਾਂ ਤੇ ਸਿਆਲਾਂ ਹੱਥੋਂ ਕਿੱਥੇ ਮਾਰਿਆ ਗਿਆ

ਉ- ਜੰਡ ਹੇਠਾਂ।